

UDK 27-32-244-244.33-247.4

Primljeno: 20. 1. 2015.

Prihvaćeno: 17. 6. 2015.

Prethodno priopćenje

»IZ EGIPTA DOZVAH SINA SVOGA« – HOŠ 11,1 I MT 2,15

Đurica PARDON

Matije Gupca 31, 31 424 Punitovci
djurica.pardon@gmail.com

Sažetak

Korištenje starozavjetnih tekstova u novozavjetnim knjigama među biblijskim znanstvenicima predmet je velike rasprave. Jedan od značajnijih problema u tom području biblijskih Studija jest Matejevo korištenje Hošee 11,1. Tekst Mt 2,15 glasi: »Iz Egipta dozvah Sina svoga.« U ovom se članku nastoji dati pregled različitih viđenja problema i prikazati nastojanja suvremenih znanstvenika glede pronalaženja mogućih rješenja. Cilj ovog članka nije dati neko rješenje, nego samo jasnije izložiti probleme kako bi se povećao interes za daljnje istraživanje potrebno za razumijevanje Matejeve uporabe Hošaina teksta u svojem evanđelju. Posebna pozornost usmjerena je prema razmatranju uporabe Hoš 11,1 u kontekstu Matejeve kristologije, u kojoj ispunjenje mesijanskog proročkog navještaja nosi ključnu ulogu. Različiti zaključci i ponekad kontradiktorni prijedlozi rješenja o tome zašto i kako se Matej koristi Hošainim tekstom u svojem evanđelju naznačuju da problem koji se u ovom članku razmatra nije ni malen ni beznačajan.

Ključne riječi: Matej, Hošea, mesijanizam, ispunjenje Starog zavjeta u Novom zavjetu, Egipat, Isus Krist Mesija.

Uvod

Uporaba starozavjetnih tekstova u novozavjetnim knjigama među bibličarima predmet je velikih rasprava. Jedan od posebno interesantnih problema na tom području proučavanja Svetog pisma jest i uporaba Hošaina teksta 11,1 kod Mateja 2,15 koji glasi: »Iz Egipta dozvah Sina svoga.« Poteškoće oko toga teksta Matejeva evanđelja istaknute su u mnogobrojnim studijama i člancima. Rijetke od njih daju nekakvo rješenje, već radije nabrajaju probleme i objašnja-

vaju njihovu dubinu. Cilj ovog članka jest jasnije izložiti probleme s kojima se možemo susresti u promatranju i tumačenju toga teksta, te ukazati na moguća rješenja predstavljena u recentnoj literaturi. Posebnu pozornost obratit ćemo na uporabu Hoš 1,11 unutar konteksta Matejeve kristologije, u kojoj ispunjenje mesijanskih proročkih navještaja ima ključnu ulogu.

1. Ocrtavanje rubova problematike

U tekstu Matejeva evanđelja nalazimo tri navoda iz Knjige proroka Hošee: Hoš 11,1 u Mt 2,15 i Hoš 6,6 u Mt 9,13 i 12,7. Međutim, navod iz Hošeine knjige 11,1 Matej, osim što ga izričito naglašava kao proročki te ga kao takvog očito namjerno uvodi u svoj tekst, na tom mjestu mijenja uobičajenu formulu dodajući proročkoj riječi snagu Božjeg autoriteta: »da se ispuni što Gospodin reče po proroku« (Mt 2,15).¹ Unatoč jasnoći kako se radi o očitom i namjernom navođenju starozavjetnog teksta iz Knjige proroka Hošee, ipak ostaje nejasan razlog i uloga toga navoda u kontekstu Matejeva evanđelja. Ta nejasnoća potiče pitanja koja zadiru u probleme glede Matejeva razumijevanja toga teksta, te podižu i neke teološke nedoumice oko značenja starozavjetnog navoda Hošeine knjige unutar kristološko-eschatološkog konteksta Matejeva evanđelja.

U hrvatskom prijevodu Matejeva navoda »iz Egipta dozvah Sina svoga« (Mt 2,15) i Hošaina teksta »iz Egipta dozvah sina svoga« (Hoš 11,1) očito je kako se u tekstu ne radi o istoj osobi pozvanoj iz Egipta.² Stoga rješavanje prve poteškoće na koju nailazimo u promatranju slučaja navođenja Hošaina teksta u Matejevu evanđelju ovisi o otkrivanju razloga Matejeve primjene

¹ Sažetke istraživanja formula navođenja starozavjetnih tekstova kod Mateja vidi u: Clay Alan HAM, *The Coming King and the Rejected Shepherd. Matthew's Reading of Zechariah's Messianic Hope*, Sheffield, 2005., 3–5; Wilhelm ROTHFUCHS, *Die Erfüllungszitate des Mattheus-Evangeliums. Eine biblisch-theologische Untersuchung*, Stuttgart, 1969., 27–44; George SOARES PRABHU, *The Formula Quotations in the Infancy Narratives of Matthew. An Enquiry into the Tradition History of Mt 1–2*, Rome, 1976., 45–62. Oblici navođenja kod Mateja također su istraženi u djelima: Maarten J. J. MENKEN, *Matthew's Bible. The Old Testament Text of the Evangelist*, Leuven, 2004.; Robert Horton GUNDRY, *The Use of the Old Testament in St Matthew's Gospel with Special Reference to the Messianic Hope*, Leiden, 1967.; Krister STENDAHL, *The School of St. Matthew, and Its Use of the Old Testament*, Lund, 1954.

² Grčki jezik ne razlikuje opću imenicu »sin« od osobnog naziva »Sin«, ali je u hrvatskom prijevodu ta razlika očita. Hrvatski prijevod slijedi kristološku nakanu Matejeva teksta iako LXX prijevod govori u množini. Zbog drukčijeg cilja toga prikaza nije nam moguće dublje ulaziti u analizu porijekla Matejeva navoda iz Hošee. Nema, pak, sumnje da tekst Mt 2,15 izvorno navodi Hoš 11,1. Širu raspravu o porijeklu Matejeva teksta vidi kod: Maarten J. J. MENKEN, *Matthew's Bible*, 133–142.

Hošeinih riječi na jednu osobu, na Isusa »Sina Božjega«, a ne na Izrael, narod Božji.³

Druga poteškoća, koja proizlazi iz prve, tiče se načina Matejeva shvaćanja i tumačenja Hošaina teksta. Izravnim čitanjem Hoš 1,11 nije moguće drukčije shvatiti nego kao izjavu koja se odnosi na povijesni izlazak naroda iz Egipta i podsjećanje na to iskustvo. Budući da Matej povezuje dva različita i nepovezana događaja, otvara se pitanje o proizvoljnosti korištenja starozavjetnih tekstova u novozavjetnim spisima,⁴ pa nas to navodi na mogućnost misliti ne radi li se ovdje možda o krivoj i proizvoljnoj Matejevoj egzezezi Hošaina teksta?⁵

Uspije li se pronaći neka veza između Hoš 11,1 i Mt 2,15 pred čitateljem ostaje treća poteškoća hermeneutičke naravi. Stoga nam se kao treći problem toga teksta čini otkrivanje specifične egzegetske i hermeneutičke metode koja je Matejevim slušateljima i čitateljima omogućila shvaćanje i poimanje povezanosti dvaju tekstova te su ih bez pridržaja, unatoč nama čudnoj i neočekivanoj naravi njihove povezanosti, prihvatili kao nadahnute i smatrali ih jednim od relevantnih dokaza Kristova mesijanstva, a i same su tekstove smatrali mesijanskima.⁶

Položaj navoda iz Hoš 11,1 u Matejevu tekstu unutar retka 2,15 ne slijedi uobičajeni oblik navođenja starozavjetnih tekstova. Sukladno drugim formulama ispunjenja, mjesto navoda Hoš 11,1: »iz Egipta dozvah sina svoga« bilo bi tek nakon Mt 2,21. Stoga nam traženje nekog razumskog objašnjenja za taj neobičan postupak predstavlja četvrti problem s kojim se susrećemo u čitanju Matejeva navoda iz Hošaine knjige.⁷

³ Usp. J. Andrew DEARMAN, *The Book of Hosea*, Grand Rapids, 2010., 278–279.

⁴ Slično primjećuje i M. Silva kad kaže da se »Matejevo povezivanje Hoš 11,1 s događajem Isusova bijega u Egipt čini kao povezivanje različitih i nepovezanih događaja«, Moisés SILVA, *The New Testament Use of the Old Testament*, u: Donald Arthur CARSON – John D. WOODBRIDGE (ur.), *Scripture and Truth*, Grand Rapids, 1983., 156.

⁵ Taj je problem zaokupio mnoge egzegete. Npr. E. Earle Ellis primjećuje kako »mnogim kršćanskim, a osobito židovskim čitateljima novozavjetno tumačenje starozavjetnih tekstova čini se krajnje proizvoljnim. Ukoliko se na primjer Hoš 1,11 ('Iz Egipta dozvah sina svoga') odnosi na povijesno iskustvo Izlaska, kako ga onda Mt 2,15 može primijeniti na Isusov boravak u Egiptu?«, E. Earle ELLIS, *How the New Testament Uses the Old*, u: I. Howard MARSHALL (ur.), *New Testament Interpretation*, Grand Rapids, 1977., 209

⁶ Usp. John Herbert SAILHAMER, *Hosea 11:1 and Matthew 2:15*, u: *Westminster Theological Journal*, 63 (2001.) 1, 87.

⁷ Usp. Maarten J. J. MENKEN, »Out of Egypt I Have Called My Son«. Some Observations on the Quotation from Hosea 11.1 in Matthew 2.15, u: Reinoud A. HILHORST – Geurt Henk VAN KOOTEN (ur.), *The Wisdom of Egypt: Jewish, Early Christian, and Gnostic, Essays in Honour of Gerard R. Luttkhuizen*, Leiden, 2005., 143.

Navedeni problemi, koliko god se možda činili minornima, jer se radi tek o polovici retka u Matejevu evanđelju, bili su posljednjih desetljeća predmetom oštih rasprava među bibličarima, osobito u protestantskim krugovima, te je Matejeva uporaba Hoš 11,1 isticana kao središnje pitanje evangeličkog shvaćanja nauka o Svetom pismu.⁸ Budući da rasprave o razlozima Matejeva postupka i potraga za jasnijim razumijevanjem toga dijela Novoga zavjeta još traju, u sljedećim odjeljcima ovog rada kanimo prikazati neke dosadašnje njezine dosege i zaključke.

2. Hoš 11,1 i mesijanska interpretacija u Mt 2,15

Na početku Matejeva evanđelja, nakon genealogije (1,1-17) nalazimo niz od pet pripovjesnih odlomaka koji govore o rođenju i ranim godinama Isusova života.⁹ Svih pet odlomaka sadrže navode starozavjetnih tekstova te predstavljaju tipičan Matejev način objašnjavanja ispunjenja mesijanskih obećanja glede Isusa, Sina Božjega.¹⁰ Navodi se nalaze obično na kraju pripovjesnog odlomka te potvrđuju kako se Božji plan iznesen po prorocima ispunjava u Isusu. Ipak, navod Hoš 11,1 u Mt 2,15 na nekoliko načina odudara od uobičajenog Matejeva postupka. Očito je neslaganje s originalnim Hošeinim tekstom. Također je uočljivo i obrnuto putovanje Sina Božjega u Egipat, a ne iz Egipta. Problem predstavlja i činjenica kako je to donekle »nategnuto«, prema nekima i »krivo«, Matejevo (iz)uzimanje Hošeina teksta iz njegova originalnog konteksta,¹¹ među adresatima njegova evanđelja ipak prihvaćeno kao valjan i opravdan postupak dokazivanja i pokazivanja Isusova mesijanstva. Redakcijski pogled na odjeljke Matejevih navođenja starozavjetnih tekstova otkriva

⁸ U posljednjem desetljeću rasprava oko Matejeve uporabe Hoš 11,1 dovela je do ponovnog premišljanja evangeličkog nauka o Pismu. Nažalost, debata je dovela i do nekih zastranjenja pa je jedan od njezinih sudionika, Peter Enns, morao napustiti mjesto profesora na Westminster Theological Seminary u Filadelfiji. Usp. Gert KWAKKEL, »Out of Egypt I Have Called My Son«. Matthew 2:15 and Hosea 11:1 in Dutch and American Evangelical Interpretation, u: Wido T. Van PEURSEN – Janet W. DYK (ur.), *Tradition and Innovation in Biblical Interpretation. Studies Presented to Professor Eep Talstra on the occasion of his Sixty-Fifth Birthday*, Leiden, 2011., 172.

⁹ Odlomci Matejeva evanđelja koji opisuju događaje iz Isusova djetinjstva sadrže sljedeće tekstualne cjeline: Isusovo rođenje (1,18-25), pohod magâ (2,1-12), bijeg u Egipat (2,13-15), pokolj nevine dječice (2,16-18) i povratak iz Egipta (2,19-23).

¹⁰ Mt 1,23 navod je iz Iz 7,14; Mt 2,6 navodi tekst iz Mih 5,2; Mt 2,15 navod je iz Hoš 11,1; Mt 2,18 navodi Jr 31,15; a Mt 2,13 navodi Zah 3,8; 6,12 i/li Iz 4,2.

¹¹ Optužba kojom je S. Vernon McCasland još 1961. godine pokrenuo raspravu o problemu Matejeva navođenja starozavjetnih tekstova, a osobito Hoš 11,1, originalno glasi: »Matthew Twists the Scriptures.« Usp. S. Vernon McCASLAND, Matthew Twists the Scriptures, u: *Journal of Biblical Literature*, 80 (1961.) 1, 143–148.

mogućnost drukčijeg položaja starozavjetnog citata iz Hoš 11,1. No, činjenica jest da Matej nije postupio dosljedno samome sebi niti onako kako bi to logika i razum očekivali. Zašto je to tako i koji su Matejevi razlozi takva neobičnog postupka? Objašnjenja su mnogovrsna. Pristupi raznorodni. Nalazi i zaključci često oprečni.

2.1. Zašto je »sin« iz Hoš 11,1 postao »Sin« u Mt 2,15?

Tko je »sin« koji je dozvan iz Egipta kod Hošee, a tko »Sin« kod Mateja? Je li Matej krivo pročitao Hošein tekst? J. H. Sailhammer (2001.) pretpostavlja kako mora postojati neka veza između značenja Hošeinih riječi i onoga što je Matej u njima pročitao. On vidi rješenje u tzv. literarnoj sličnosti. Matej primjenjuje Hošeine riječi na Isusa doslovno i realistično. Potvrdu za takvo shvaćanje pronalazi u starim židovskim komentarima koji podupiru Matejevo eshatološko-mesijansko gledište. Oslanjajući se na kanonski pristup B. Childsa, J. H. Sailhammer tvrdi kako se Matejeva uporaba Hoš 11,1 oslanja na *sensus litteralis* (*historicus*). »Hoš 11,1 govori o budućnosti, a ne o prošlosti. Knjiga, ustvari, daje sama nagovještaj značenja 11,1 u retku 11,5 'U zemlju egipatsku on će se vratiti, Asirac će mu kraljem biti, jer se ne htjede vratiti k meni.' U Hoš 1,1-4 se dakle povijesni izlazak razumijeva kao metafora. To je slika budućeg otkupljenja. [...] Matej jednostavno slijedi kompozicijske (kanonske) natuknice unutar same knjige i primjenjuje sliku izlaska u 11,1 na eshatološko spasenje u Mt 2,15. Mesijanski smisao koji je Matej vidio u riječima Hoš 11,1 'Iz Egipta dozvah sina svoga', već je bio prisutan u Hošeinoj knjizi. Matej ga nije izmislio. On je, bolje nego mi, shvatio *sensus litteralis* koji je imao na umu povijesni autor Hošeine knjige.«¹² Hošeine riječi, doduše, ne upućuju izravno na Krista, ali povijesni događaj Izlaska koji je u njima sadržan, istog je značenja. Hošeino shvaćanje Izlaska, kako tvrdi J. H. Sailhammer, analizirajući Hošeinu uporabu teksta Petoknjžja Br 23 – 24, gdje se mesijanske nade prenose na potomka Judina i usličuju ga u lik »novog Mojsija«, bilo je eshatološko i mesijansko. Stoga je Matejevo prepoznavanje »Sina« Isusa Krista u Hošeinu »sinu« narodu u potpunosti na liniji predaja Petoknjžja i doslovno točno prenosi eshatološku sliku budućeg Mesije.¹³

Na mišljenje J. H. Sailhammera kritički odgovaraju D. G. McCartney i P. Enns (2001.), smatrajući kako je općenito krivo pretpostavljati činjenicu da

¹² John Herbert SAILHAMER, Hosea 11:1 and Matthew 2:15, 88–89.

¹³ *Isto*, 95–96.

su se novozavjetni pisici ograničavali na originalno značenje (*sensus litteralis*) prilikom navođenja starozavjetnih tekstova. Oslanjajući se na teoriju o porijeklu Matejeva evanđelja, K. Stendhala (1954.), koji je tvrdio da je postojala čitava matejevska škola koja se u tumačenju starozavjetnih tekstova koristila midraš-pešer egzegetskom procedurom popularnom u kumranskoj zajednici,¹⁴ D. G. McCartney i P. Enns tvrde: »Jednostavna je činjenica da ni Matej ni bilo koji drugi novozavjetni pisac ne upotrebljava egzegetsku metodologiju koja bi ih upućivala na to da se pitaju što je originalni autor mislio u svoje doba. Oni se jednostavno i bez ustezanja usmjeruju na ono značenje koje tekst trenutno ima i što predstavlja njihovim suvremenicima u svjetlu mesijanskih ispunjenja. Matej je uvjeren da je Isus utjelovljenje svih Božjih obećanja, a čitav Stari zavjet, Božja riječ upućena njegovu narodu, govori o Isusu.«¹⁵ Nade o izbavljenju naroda koje su izražavali proroci, bez obzira radilo li se u Hošeinu tekstu o izbavljenju iz Egipta ili Asirije, bivaju u potpunosti ispunjene u pravom Izraelu, jedinom Božjem Sinu, Isusu Kristu. Prema Matejevu shvaćanju povijest Izraela jest anticipacija povijesti Isusa. Isus je prava svrha i cilj Staroga zavjeta. On je pravi i jedini interpretativni ključ razumijevanja svih starozavjetnih obećanja. Stoga, zaključuju D. G. McCartney i P. Enns, »Štoga da se događalo u Matejevu navođenju Hoš 11,1 čini se da je to u svakom slučaju mnogo više nego što je sam Hošea mogao znati ili mogao navesti u svojoj knjizi. [...] Kad Hošea kaže da je Bog pozvao svoga sina Izraela iz Egipta, Matej je taj poziv mogao razumjeti jedino da se on odnosi na Isusa, jedinoga pravog Sina Božjega.«¹⁶

Tomu valja pripomenuti i činjenicu koja proizlazi iz tekstualne analize Matejevih navoda starozavjetnih tekstova. Prema mišljenju W. Rothfuchsa, taj navod Matejeva evanđelja mogao bi potjecati iz nama nepoznate zbirke mesijanskih starozavjetnih izreka o Sinu Božjem, koje se temelje na masoretskom (Akvilinom?) tekstu ili nekom drugom sličnom prema LXX prijevodu Staroga zavjeta.¹⁷ Stoga »krivnja« promjene »sina« u »Sina« ne bi bila na Mateju, nego na nekom drugom nepoznatom priređivaču starozavjetnih tekstova za koje se mislilo da sadrže mesijansku poruku, od kojega je Matej Hošeinu rečenicu nekritički prepisao. Druga pak W. Rothfuchsova primjedba tiče se mogućnosti

¹⁴ Uspoređujući kumranski komentar Habakuka s Matejem K. Stendahl prepoznaje slične egzegetske postupke. Usp. Krister STENDAHL, *The School of St Matthew and Its Use of the Old Testament*, 35.

¹⁵ Dan G. McCARTNEY – Peter ENNS, *Matthew and Hosea. A response to John Sailhamer*, u: *Westminster Theological Journal*, 63 (2001.) 2, 101.

¹⁶ *Isto*, 103.

¹⁷ Usp. Krister STENDAHL, *The School of St Matthew and Its Use of the Old Testament*, 101.

da je Matej u sastavljanju dijela evanđelja o Isusovu djetinjstvu slijedio prije postojeće usmene tradicije.¹⁸

Ipak, koliko god gornja objašnjenja Matejeva viđenja Isusa, Sina Božjega, u Hošeinu sinu Izraelu, bila (ne)pogodna za rješenje problema, ostaje nam još uvijek neriješena činjenica različitosti smjera putovanja. Kod Hošee Izrael je pozvan iz Egipta, a Isus onamo odlazi.

2.2. Što se ispunilo od Hoš 11,1 u Mt 2,15?

Uočljiva je činjenica kako se Hošein tekst odnosi na prošlo iskustvo i prošli događaj izlaska Izraela iz Egipta i ne traži nikakav oblik budućeg ispunjenja. Problematičnom se, stoga, smatra Matejeva izjava kako se tekst Hoš 11,1 ispunio po događajima ranog Isusova života. Drugim riječima, Kristov odlazak u Egipat u svrhu izbjegavanja pogubljenja za vrijeme Herodova pokolja nevine djece jest, prema Mateju, ispunjenje riječi proroka Hošee. Takvo tumačenje Hoš 11,1 originalni kontekst Hošee ne podržava.

Prema D. A. Hagneru, ovdje se nedvojbeno radi o očitij tipološkoj podudarnosti. Isus je kod Mateja shvaćen kao tipološka slika Izraela. Motiv ispunjenja, koji je središnji motiv cjelokupne Matejeve perspektive eshatološkog Kristova značaja, omogućava mu tipološko posličenje sina iz Hoš 11,1 sa Sinom Božjim. Tako, u sličnosti sina Božjeg (Izraela) i Sina Božjeg (Isusa), koji su obojica otišli u Egipat zbog nužde spašavanja života te su obojica spašena Božjom providnošću, Matej vidi Isusa koji proživljava i sažima povijest Izraela.¹⁹ Međutim, sličnost naroda kao antitipa neposlušnog sina u Hošeinom

¹⁸ Ipak ostaje začudno kako se u drugim slučajevima Matej nije služio tim i sličnim tekstovima jer ostali citati iz Staroga zavjeta slijede poznate tekstove i prijevode. Usp. Wilhelm ROTHFUCHS, *Die Erfüllungszitate des Mattheus-Evangeliums*, 62; Također usp. Georg STRECKER, *Der Weg der Gerechtigkeit. Untersuchungen zur Theologie des Matthäus*, Göttingen, 1962., 58.

¹⁹ Prema D. A. Hagneru, tipološka podudarnost temelji se na primjećivanju bitne sličnosti između dvaju događaja u povijesti spasenja. Dva se događaja ili osobe smatraju međusobno povezanim unutar dužeg vremenskog kontinuiteta koji se njihovom sličnošću povezuje. Prethodni se događaj smatra nagovještajem ili anticipacijom kasnijega koji postaje nekim oblikom realizacije ili ispunjenja prijašnjeg događaja. U konkretnom slučaju Hoš 11,1, Isus je usličenje Izraela u Egiptu, u izlasku iz njega i u pustinji (usp. Mt 4,1-11), no ne samo predoznačavanjem pobjede naroda, nego i sudioništvom u njegovim patnjama (usp. Iz 63,8-9). Usp. Donald Alfred HAGNER, *Word Biblical Commentary 33A. Matthew 1–13*, Dallas, 2002., 36. Slično o tome i William HENDRIKSEN, *Exposition of the Gospel according to Matthew*, Grand Rapids, 1973., 178–179. O tipologiji kao načinu interpretacije Staroga zavjeta u Novome zavjetu vidi u: Richard M. DAVIDSON, *Typology in Scripture: A Study of Hermeneutical ΤΥΠΟΣ Structures*, Berrien Springs, 1981., 15–114; David L. BAKER, *Two Testaments, One Bible. A Study of Some Modern Solutions to the The-*

tekstu nije kongruentna slici Mesije kao poslušnog i pokornog Sina u Matejevu prikazu.²⁰ Ukoliko se Hošein govor o prošlom pozivu naroda iz Egipta shvati kao metafora koja upućuje na buduće izbavljenje naroda iz asirskog ropstva, kako to predlaže J. H. Sailhammer,²¹ još uvijek je narod onaj koji biva pozvan, a ne osoba Mesije. Čak i metaforički shvaćena tipologija prema kojoj bi se Hošein tekst odnosio na Mojsija, začetnika novog naroda koji je pozvan iz Egipta, kao antitip Mesije ne opravdava primjenu koju nalazimo kod Mateja. Također, ukoliko bismo Hošeinu metaforiku povezali s Jakovom i njegovim odlaskom u Egipat (usp. Post 47,4; Izl 2,15; 4,19-20), a Izrael iz doba Isusova rođenja s metaforičkom slikom Egipta, Heroda s metaforičkom slikom faraona, pa time mogli opravdati neku povezanost tih dvaju tekstova koji opisuju povratak iz Egipta, mogli bismo ustvrditi da Matej slijedi samo oblik pripovijesti, međutim tipološka se podudarnost likova, zbog očite razlike u njihovoj dobi, nakani i razlogu odlaska u Egipat, kako to tvrdi R. H. Gundry, ne može poduprijeti.²²

Među katoličkim teolozima, kako ističe W. S. LaSor, prevladava(lo) je mišljenje kako je uporaba Hoš 11,1 u Mt 2,15 prikladan primjer za shvaćanje što je to *sensus plenior* (potpuniji smisao).²³ Prema takvu gledanju, kako objašnjava S. D. Toussaint, Matej je smatrao da se Hoš 11,1 ispunjava u događaju iz Isusova života koji je sličan izlasku iz Egipta, premda se događa u nekom drugom vremenu. Slijed i povezanost takvih događaja predstavlja matricu trajnoga Božjeg spasiteljskog djelovanja.²⁴ Međutim, za *sensus plenior*, kako kaže R. E. Brown, »zahtijeva se neko dodatno dublje značenje koje je dio Božje namjere, premda nije nužno i očito u namjeri ljudskog autora. Postojanje potpunijeg smisla može se primijetiti u riječima biblijskog teksta ili grupe tekstova pa čak i u cijeloj knjizi kada se oni proučavaju u svjetlu susljedne objave ili razvoja u shvaćanju objave.«²⁵ Tako pravi primjer *sensus plenior*, smatra T. L.

---

ological Problem of the Relationship between the Old and New Testament, Downers Grove, 1976., 242–243.

²⁰ Usp. Tracy L. HOWARD, The Use of Hosea 11:1 in Matthew 2:15. An Alternative solution, u: *Bibliotheca Sacra*, 143 (1986.) 6, 320.

²¹ Usp. John Herbert SAILHAMER, Hosea 11:1 and Matthew 2:15, 89.

²² Usp. Robert Horton GUNDRY, *The Use of the Old Testament in St Matthew's Gospel*, 195–196, bilj. 1.

²³ Usp. William Sanford LaSOR, *The Sensus Plenior and Biblical Interpretation*, u: W. Ward GASQUE – William Sanford LaSOR (ur.), *Scripture, Tradition, and Interpretation*, Grand Rapids, 1978., 275.

²⁴ Usp. Stanley D. TOUSSAINT, *Behold the King: A Study of Matthew*, Portland, 1980., 55.

²⁵ *Sensus plenior* zagovaraju ponajviše autori rimokatoličke provenijencije, a teoriju je postavio Raymond Edward BROWN, *The Sensus Plenior of Sacred Scripture*, Baltimore, 1955.; Raymond Edward BROWN, *The History and Development of the Theory of a*

Howard, zahtijeva ispunjavanje nekoliko kriterija: 1) da ga potvrđuje susljedna objava Novoga zavjeta; 2) da postoji neka naznaka kako je ljudski autor bio barem nejasno svjestan mesijanske tendencije; 3) da je *sensus plenior* utemeljen na povijesno-gramatičkoj interpretaciji starozavjetnog teksta, tj. da je povezan sa značenjem starozavjetnog odlomka, a ne prepušten proizvoljnoj prosudbi povezanosti njegova značenja.²⁶ Budući da bi za *sensus plenior* trebao postojati barem neki oblik kontinuiteta između starozavjetnog i novozavjetnog teksta, uporaba Hoš 11,1 u Mt 2,15, prema W. S. LaSoru, »ni u kojem slučaju ni jednim dokazom ne podupire činjenicu da je autor Hoš 11,1 imao na umu neki budući događaj, pa je stoga prilično teško zaključiti da je govorio o Isusu Kristu ni o nekom, čak ni anonimnom, mesiji«²⁷.

Primjećujući nedostatnost objašnjenja Matejeva navoda Hošee po principu *sensus plenior*, T. L. Howard predlaže princip analoške podudarnosti. U tekstu Hoš 11,1 Matej pronalazi podudarnost ili analogiju s događajem iz Isusova djetinjstva. Hošea opisuje povijest svojeg naroda, njegov izlazak iz Egipta i susljednu neposlušnost naroda Bogu. Nekoliko je analoški sličnih točaka između Mt 2,13-15 i Hoš 11,1-2. Prva je geografska, jer su i narod i Mesija otišli i vratili se iz Egipta. Izlazak je za narod bio novi početak, početak novoga doba. Povratak Krista iz Egipta također je novi početak, početak kraljevstva Božjega. Druga dodirna točka jest odnos sinovstva naroda i Kristova sinovstva. Matej umjesto navoda iz LXX (»Iz Egipta dozvah djecu svoju«) upotrebljava doslovni navod iz masoretskog teksta (»svoga Sina«). Budući da Hošea u 11,2 navodi kako narod nije izvršio savezničku obvezu prema Bogu nakon izlaska iz Egipta te time nije zavrijedio zvati se sinom Božjim, u Matejevu viđenju potreban je novi izlazak koji će u potpunosti izvršiti Krist, te ga nakon njegova izlaska kod krštenja na Jordanu Bog proglašava svojim ljubljenim Sinom koji mu je omilio (usp. Mt 3,17). Stoga, Matej upotrebljavajući Hoš 11,1 uočava podudarnost i naglašava analošku sličnost između događaja u povijesti Izraela i događaja u životu Mesije, smatrajući kako je Isus onaj koji aktualizira i ispunjava ono što je Bog namislio i htio cijelom narodu.²⁸

Sensus Plenior, u: *Catholic Biblical Quarterly*, 15 (1953.) 2, 141–162; Raymond Edward BROWN, The Sensus Plenior in the Last Ten Years, u: *Catholic Biblical Quarterly*, 25 (1963.) 3, 262–285.

²⁶ Usp. Tracy L. HOWARD, The Use of Hosea 11:1 in Matthew 2:15, 316.

²⁷ William Sanford LaSOR, *The Sensus Plenior and Biblical Interpretation*, 271.

²⁸ Usp. Tracy L. HOWARD, The Use of Hosea 11:1 in Matthew 2:15, 321–322.

2.3. Kome i kako Mt 2,15 tumači Hoš 11,1?

Povezivanje Mesijina odlaska u Egipat s eshatološkim nadama oslobođenja Izraela čak i shvaćeno u kontekstu Hošaina metaforičkog govora o dolasku u asirsko sužanjstvo i povratku iz njega, moralo bi Matejevim slušateljima zvučati čudno. I Egipat i Asirija u židovskoj tradiciji su podsjećali na ropstvo, a ne na slobodu koju mesijanska nada naviješta. Matejeva uporaba Hoš 11,1 u svrhu dokaza o dolasku mesijanskih vremena oslobođenja trebala bi zvučati u najmanju ruku nekompatibilno, ako ne i sumnjivo.²⁹ Smatra se, naime, kako su kršćani I. stoljeća, osobito oni židovskog porijekla kojima je upućeno Matejevo evađelje, bili prilično dobro upoznati sa starozavjetnim predajama i Pismom. No ipak, zajednica vjernika prihvatila je Matejev navod Hoš 11,1 sasvim normalnim, štoviše, smatrala ga je odgovorajućim i pravovjernim. Zato nam se čini kako Matejevu naznaku o ispunjenju Hoš 11,1 u Mt 2,15 ne bismo smjeli objašnjavati povijesno-kritičkim ili gramatičko-kritičkim metodama jer, kako tvrde D. G. McCartney i P. Enns, »izgleda da su apostoli činili nešto drugo, a ne primjenjivali gramatičko-povijesnu egzegezu«³⁰. Stoga se kao plodnije polje istraživanja koje bi moglo dovesti do razumijevanja navoda Hoš 11,1 u Mt 2,15, prema D. Kirku, čini pokušaj shvaćanja starozavjetnih navoda unutar hermeneutičkog okoliša njegovih slušatelja i čitatelja.³¹

Najčešća pogreška kod proučavanja starozavjetnih tekstova i njihove veze s novozavjetnima, smatra D. G. McCartney, jest izoliranje njihova razumijevanja od hermeneutičkog okoliša koji je vladao u židovstvu za vrijeme postojanja drugog Hrama te mišljenje kako isto poimanje povezanosti starozavjetnih i novozavjetnih tekstova nije postojalo i unutar drugih židovskih zajednica i religijskih grupa, osobito u Kumranu. Takvo shvaćanje sličnosti i povezanosti Staroga zavjeta i Novoga zavjeta nije površno niti se može smatrati sumnjivim i endemskim za samo pojedine grupe, nego je ono bilo dio kulture shvaćanja Biblije i njezine znakovitosti. Pokušaji svodenja biblijskih tekstova na samo jedno značenje i dokazivanje kako je značenje teksta proizašlo iz proučavanja danas dostupnim metodološkim postupcima jedino ispravno, zatvara vrata shvaćanju raznolikosti značenja biblijskih tekstova te na neki način »čupa« Bibliju iz njezina svijeta. Ono što

²⁹ Usp. Martin O'KANE, *Borders, Boundaries and the Bible*, London, 2002., 25–27.

³⁰ Dan G. McCARTNEY – Peter ENNS, *Matthew and Hosea. A response to John Sailhamer*, 99.

³¹ Usp. J. R. Daniel KIRK, *Conceptualising Fulfilment in Matthew*, u: *Tyndale Bulletin*, 59 (2008.) 1, 80–81.

određuje cilj i rezultat egzegeze nije metodologija, nego je to šira teološka namjera ili svrha.³²

Stoga bi navod iz Hoš 11,1 u Mt 2,15, prema U. Luzu, bio izraz novog čitanja starozavjetnih biblijskih tekstova što ga je nova vjernička zajednica usvojila i uobičajila. Prvotna crkvena zajednica upotrebljava biblijsku tradiciju na poseban i specifičan način, ponekad kao izričito proročanstvo, bilo tipsko bilo antitipsko, a ponekad čisto u svrhu davanja tona jeziku evanđeoskog navještaja. Taj je način uporabe Biblije očit u Matejevim navodima. Matej selektivno bira proroštva postavljajući ih kao primjer onoga što se ispunilo u životu Isusa Krista. Pritom je osnovni okvir pripovijest o Isusu. Matej čak uzima slobodu promijeniti izričaje proročanskih navoda i to sve u svrhu tvrdnje da se Zakon i Proroci u Isusu ispunjavaju (usp. Mt 5,17). Takvim postupkom sužava prostor interpretacije i aktualizacije biblijskih tekstova onima koji u Isusa ne vjeruju.³³

Takvo tumačenje starozavjetnih tekstova utemeljeno je na kristološkom, tj. na kristoteličkom shvaćanju Pisma. Kršćani prve Crkve bili su uvjereni da je Isus Krist svrha i cilj – telos – prema kojem je usmjeren čitav Stari zavjet. Stoga su metode, koje su naslijedili iz svoje židovske tradicije kao što su pešer i midraš, smatrali sasvim ispravnim i pravovjernim načinom tumačenja Pisma. Matej je dakle, kako tumači R. T. France, upotrebljavao metode navođenja starozavjetnih tekstova unutar okružja koje je bilo uobičajeno u prvoj kršćanskoj zajednici. Stoga se uporaba Hoš 11,1 u Mt 2,15 ne može ispravno analizirati na temelju suvremenih egzegetskih metoda, niti se razlozi takva postupka mogu pronaći u egzegezi originalnog konteksta navedenog teksta, nego ih valja čitati unutar interpretativnih strategija koje su upotrebljavali prvi kršćani naslijedivši ih od rabina.³⁴ Midraški oblik egzegeze je, kako objašnjava M. Pickup, jedino pravilo koje obuhvaća novozavjetnu uporabu starozavjetnih tekstova. Iza takva egzegetskog pristupa stoji teološko obrazloženje koje Sveto pismo shvaća doslovno nadahnutom i nepogrešivom riječju Božjom, jednom knjigom koju je nadahnuo jedan božanski autor u svrhu postupnog objavljenja svojega vječnog plana. Sukladno tome, sve intertekstualne veze i

³² Usp. Dan G. McCARTNEY, *The New Testament's Use of the Old Testament*, u: Harvie M. CONN (ur.), *Inerrancy and Hermeneutics. A Tradition, a Challenge, a Debate*, Grand Rapids, 1988., 101–116; Joachim GNILKA, *Das Matthäusevangelium*, I, Freiburg, 1986., 51.

³³ Usp. Ulrich LUZ, *Studies in Matthew*, Grand Rapids, 2005., 33.

³⁴ Usp. Richard Thomas FRANCE, *The Gospel of Matthew*, Grand Rapids, 2005., 10–14, 76–81.

mногоstruka značenja koja se u njemu mogu naći bili su prisutni u Božjoj nakani kad je on nadahnjivao ljudske autore. Zato je midraška egzegeza, zaključak je M. Pickupa, nužno proširenje pogleda potrebnog za shvaćanje dodatne dubine značenja Pisma.³⁵

2.4. Zašto Hoš 11,1 u Mt 2,15, a ne u Mt 2,21?

Položaj navoda iz Hoš 11,1 u Matejevu tekstu unutar retka 2,15, kako primjećuje M. J. J. Menken, ne slijedi uobičajeni oblik navođenja starozavjetnih tekstova. Lako je prepoznatljiv Matejev postupak s nizom drugih navoda iz Staroga zavjeta u izvješću od Isusovim ranim danima. U svih pet narativnih dijelova evanđelja Isusova djetinjstva nalazi se po jedan navod Staroga zavjeta. Taj tipično matejevski postupak naglašava riječi proroka koje se ispunjavaju te ih sve uvodi služeći se formulom: »Sve se to dogodilo da se ispuni što Gospodin reče po proroku«, stavljajući navod iz proročke knjige na kraj narativnog odjeljka. Postupak u Mt 2,15 odudara od uobičajenog načina navođenja proročkih riječi. Čini se da je u ovom slučaju Matejev navod Hošeina teksta možda na krivom mjestu, jer bi njegovo mjesto sukladno drugim formulama ispunjenja bilo tek nakon Mt 2,21 gdje se izvješćuje o povratku Josipa, Marije i djeteta Isusa iz Egipta.³⁶ Moglo bi se opravdano pomisliti kako se ovdje radi o redakcijskoj pogrešci, budući da se navod Hoš 11,1: »iz Egipta dozvah sina svoga« odnosi na Isusov povratak iz Egipta, a ipak on stoji unutar retka koji govori o njegovu odlasku u tu zemlju.

Znanstvenici su i u ovom slučaju došli do raznih zaključaka glede čudnog položaja navoda iz Hošeine knjige u Matejevu tekstu. Prema R. E. Brownu i J. Gnilki, Matej u 2,21 nije usredotočen na povratak iz Egipta nego na povratak u Izrael,³⁷ a R. H. Gundry tvrdi kako je simbolički Egipat Palestina, a Herod faraon, pa se odlazak smatra činom spasenja.³⁸ Prema M. J. J. Menkenu, ta su promatranja pogrešna jer je u središtu Matejeva navoda Hošee jasno naglašen poziv na povratak iz Egipta, a ne spašavanje Isusova života. Da je Matej htio

³⁵ Usp. Martin PICKUP, *New Testament Interpretation of the Old Testament. The Theological Rationale of Midrashic Exegesis*, u: *Journal of the Evangelical Theological Society*, 51 (2008.) 3, 355, bilj. 10.

³⁶ Usp. Maarten J. J. MENKEN, »Out of Egypt I Have Called My Son«, 143–144.

³⁷ Usp. Raymond Edward BROWN, *The Birth of Messiah: A Commentary on the Infancy Narratives in the Gospels of Matthew and Luke*, New York, 1993., 219–220; Joachim GNILKA, *Das Matthäusevangelium*, I, 51.

³⁸ Usp. Robert Horton GUNDRY, *The Use of the Old Testament in St Matthew's Gospel*, 34.

štogod drugo naglasiti citatom iz Hoš 11,1, on bi to sigurno učinio i postavio ga nakon 21. retka, ali on je ipak tako uredio tekst da je navod o pozivu sina iz Egipta povezao s tekstom o Božjem Sinu koji odlazi i boravi u Egiptu, dok tekst o njegovu povratku slijedi kasnije. Stoga rješenje glavnog problema Mt 2,15 M. J. J. Menken vidi u »pronalaženju nekog razumnog objašnjenja unutar Matejevih uređivačkih navika i običaja«³⁹.

Oslanjajući se na redakcijsko povijesna istraživanja W. Rothfuchsa i R. Pescha,⁴⁰ M. J. J. Menken je uočio da dijelovi teksta Mt 2,13-15 i Mt 2,19-21 uzeti zajedno oblikuju poznat Matejev uređivački uzorak: 1) naredbu izdanu Božjim autoritetom; 2) slijedi navod ispunjenja; 3) i izvršenje naredbe. Tako Mt 2,13-15 predstavlja naredbu, a Mt 2,19 izvršenje naredbe dok se između njih nalazi navod iz Hoš 11,1 kao proročanstvo koje se ispunjava.⁴¹

Mt 2,13-15	Mt 2,19-21
<p>¹³ A pošto oni otiđoše, gle, anđeo se Gospodnji u snu javi Josipu:</p> <p>»Ustani, reče, uzmi dijete i majku njegovu te bježi u Egipat i ostani ondje dok ti ne rekнем jer će Herod tražiti dijete da ga pogubi.«</p> <p>¹⁴ On ustane, uzme noću dijete i majku njegovu te krene u Egipat.</p> <p>¹⁵ I osta ondje do Herodova skončanja</p>	<p>¹⁹ Nakon Herodova skončanja, gle, anđeo se Gospodnji javi u snu Josipu u Egiptu:</p> <p>²⁰ »Ustani, reče, uzmi dijete i njegovu majku te pođi u zemlju izraelsku jer su umrli oni koji su djetetu o glavi radili.«</p> <p>²¹ On ustane, uzme dijete i njegovu majku te uđe u zemlju izraelsku.</p>

Paralelizam između dviju scena jest više nego očit. Anđeo zapovijeda Josipu u snu, naređuje mu uzeti dijete i odvesti ga. Daje se razlog čina i konačno se opisuje Josipovo izvršenje naredbe koja se doslovno s njom slaže. Nije, dakle, moguće ne uočiti hijastičku strukturu kojoj je poveznica ispunjenje Hošeina teksta: »da se ispuni što Gospodin reče po proroku: 'Iz Egipta dozvah Sina svoga'«. Navodom proročkog teksta Hoš 11,1 u Matejevoj redakciji prethodno postojećih dijelova usmene ili pisane tradicije povezuje dva paralelna teksta istog sadržaja i istog značenja.⁴²

³⁹ Maarten J. J. MENKEN, »Out of Egypt I Have Called My Son«, 145.

⁴⁰ Usp. Wilhelm ROTHFUCHS, *Die Erfüllungszitate des Mattheus-Evangeliums*, 33–36; Rudolf PESCH, Eine alttestamentliche Ausführungsformel im Matthäus-Evangelium. Redaktionsgeschichtliche und exegetische Beobachtungen, u: *Biblische Zeitschrift Neue Folge*, 10 (1966.) 2, 220–245 i *Biblische Zeitschrift Neue Folge*, 11 (1967.), 1, 79–95.

⁴¹ Usp. Maarten J. J. MENKEN, »Out of Egypt I Have Called My Son«, 146.

⁴² Usp. *Isto*, 147–148.

Međutim i sama uvodna formula koja inače glasi: »da se ispuni što je rečeno po proroku« u Mt 2,15 je drukčija: »da se ispuni što Gospodin reče po proroku«. Iako bi se tu promjenu, kako primjećuje M. J. J. Menken, moglo čitati u okvirima Matejeve kristologije, ona je, čini se, ipak samo plod Matejeve namjere i pomoću uređivanja teksta naglasiti kako anđeoske i proročke riječi imaju isti autoritet. Naredba anđela i proročki navještaj izvršavaju se u isto vrijeme. Formula »po riječi Gospodnjoj« uvodi u ispunjenje i proročke i anđeoske poruke, kojoj je prvotni izvor Gospodin. Stoga je, zaključuje M. J. J. Menken, ta promjena plod spominjanja anđela kao poručitelja Božje riječi, jer se u redcima u kojima nema spomena anđeoskog poslanika ne spominje ni Božji autoritet, budući da se on u vrijednosti proročke riječi već podrazumijeva (usp. Mt 2,23).⁴³

Matej ne donosi nikakvih podataka o tome što su Josip, Marija i Isus činili u vrijeme boraka u Egiptu. Njemu je, kako zaključuje M. J. J. Menken, dostatno informirati svoje čitatelje da znaju kako je zbog Božjih naredaba i po Josipovu vjernom izvršenju onoga što mu je anđeo rekao činiti Isus otišao u Egipat i vratio se iz Egipta. Sve se to dogodilo jer ga je Bog iz Egipta pozvao kao istinitog predstavnika Izraela, da se ispuni njegova namjera spasenja.⁴⁴

Zaključak

Nakon pregleda suvremene literature glede navoda iz Hoš 11,1 u Mt 2,15, uočili smo kako je na znanstvenom području biblijske teologije koja proučava odnos između Staroga zavjeta i Novoga zavjeta još mnogo toga nejasno i nedefinirano. Različiti zaključci i ponekad suprotstavljeni prijedlozi rješenja koja se tiču razloga i načina Matejeve uporabe Hošeina teksta u uvodu svojega evanđelja upućuju da problem s kojim se susrećemo nije ni malen ni bezazlen.

Cilj ovoga rada bio je dati sažet pregled raznih viđenja problema i uočiti nastojanja glede mogućih rješenja. Iako problem Matejeva navoda Hoš 11,1 u 2,15 nadilazi granice jednog ovakvog rada, vjerujemo da će ovaj prikaz dosadašnjih zaključaka biblijskih znanstvenika i njihova zauzetost u pronalaženju prikladnog rješenja barem potaknuti zainteresiranost kako stručnjaka tako i studenata da se pozabave tekstem originalnog Hošeina navoda: »iz Egipta dozvah sina svoga« (Hoš 11,1) i njegovom mesijanskom i kristološkom interpretacijom u Matejevu evanđelju.

---

⁴³ Usp. *Isto*, 150.

⁴⁴ Usp. *Isto*, 151.

Summary

»OUT OF EGYPT I CALLED MY SON« – HOS 11:1 AND MT 2:15

Đurica PARDON

Matije Gupca 31, HR – 31 424 Punitovci
djurica.pardon@gmail.com

The usage of the Old Testament texts in the New Testament books is the subject of great debate among biblical scholars. One of the great difficulties in this area of biblical studies is Matthew's use of Hosea 11:1. The text of Mt 2:15 reads: »Out of Egypt I called my son.« This paper aims to provide an overview of the different visions of the problem and to display some efforts of the contemporary scholars regarding its possible solutions. The aim of this article is not to give any solution, but rather to present the problems more clearly so that they may raise interest in further investigation of its significance for understanding of Matthew's usage of Hosea in his Gospel. The special attention is addressed to consideration of the usage of Hos 1:11 within the context of Matthew's Christology, in which fulfilment of the messianic prophetic proclamation has a key role. Different conclusions and sometimes contradictory solution suggestions regarding why and how Matthew uses Hosea's text in his Gospel is an indication that the problem discussed in this paper is neither small nor insignificant.

Keywords: *Matthew, Hosea, messianism, fulfilment of the OT in the NT, Egypt, Jesus Christ the Messiah.*